Globalizace vzdělávání – zkušenosti ze Švédska

Chtěl bych představit zkušenosti ze Švédska, kde se myšlenka udržitelného rozvoje stala cílem vládní politiky. Švédové věnují vzdělávání k udržitelné společnosti velkou pozornost – dokladem je například praxe zavádění vzdělávání k udržitelnému rozvoji do všech typů vysokoškolských studijních programů.

Blekinge Institute of Technology

Vzdělávání na všech úrovních je ve Švédsku dotováno státem, existují však i soukromé vzdělávací instituce, které vznikly na počátku devadesátých let. V současnosti stát provozuje 12 univerzit a dalších 24 vzdělávacích zařízení, soukromý sektor 3 univerzity a 11 dalších institucí.

Blekinge Tekniska Högskola (*BTH, Blekinge Institute of Technology*) v Karlskroně byla založena r. 1989 a je jednou z nejmladších vzdělávacích institucí univerzitního typu ve Švédsku. Oficiálně má statut speciálního zařízení terciálního vzdělávání s právem udělování akademických titulů v bakalářských, magisterských, a také některých doktorských studijních programech. Institut, který navštěvuje 3 200 studentů, je zaměřen převážně technicky (informační technologie), ale jsou zastoupeny i obory jako management, sociální vědy a zdravotnictví. Před několika lety se rozhodl rozšířit své zaměření o vzdělávání k udržitelnému rozvoji. Ve své vizi se tyto dvě oblasti vhodně doplňují: *„Blekinge Institute of Technology is internationally competitive and the mission is to lead nationally in our profile areas: applied information technology and sustainable development of industry and society."*

Zdůrazňuje se také globální aspekt vzdělávání – 15 % studentů univerzity tam studuje v rámci výměnných zahraničních programů Socrates/Erasmus nebo jako Freemovers v sedmnácti magisterských programech přednášených v angličtině. Zastoupení 45 zemí světa umožňuje vytvořit kulturně bohaté prostředí pro studium.

Profil institutu je orientovaný na oblast udržitelného rozvoje a v současnosti se realizuje zejména prostřednictvím magisterského programu *Strategic Leadership Towards Sustainability* (MSLS). Vzdělávání k udržitelnému rozvoji se však promítá i do ostatních nabízených studijních programů v podobě volitelných kurzů, např. *Sustainable Product Development*.

Strategic Leadership Towards Sustainability

Tento studijní program je studentům nabízen od r. 2004, jeho základní osnovy byly však zpracovávány o mnoho let dříve a navazují na vědecké práce K. H. Roberta, J. Holmberga a G. Bromana. Je otevřen zájemcům ze Švédska i zahraničním účastníkům. Skupinu 45 studentů tvoří vybraní uchazeči, kteří již prošli bakalářským stupněm vzdělávání ve své zemi. Přicházejí z prostředí s odlišným kulturním, sociálním a myšlenkovým zázemím. I to je jedním z cílů programu. Nejde jen o přijímání informací, které studentům předkládají vyučující, ale také o práci s nimi, o učení se od sebe navzájem a poznávání světa z kulturně odlišných perspektiv.

Na vytvoření intenzivního dvousemestrálního programu se podílí mezinárodní nezisková organizace *The Natural Step*, která působí ve Švédsku a v dalších jedenácti zemích. Již patnáct let podporuje koncepci udržitelného rozvoje a zabývá se její aplikací v komerční sféře, státních i neziskových oragnizacích.

Systémové myšlení

Základní myšlenkou, na které je program vystavěn, je dosažení úspěchu (udržitelné společnosti) uvnitř složitého systému, jakým je biosféra. Právě díky komplexitě tématu je třeba k němu přistupovat ze systémové perspektivy, rozhodovat se a plánovat na základě poznání základních principů systému, na nichž je závislé zachování života na naší planetě včetně lidského druhu.

Výchozím bodem strategického uvažování je zmenšující se prostor pro manévrování organizací uvnitř systému. Se snižující se dostupností a kvalitou zdrojů za současného růstu poptávky po nich stojí organizace před hrozbou budoucích vysokých nákladů, přísnější legislativy či vyčerpání neobnovitelných zdrojů.

Myšlenkovou konstrukcí, na které spočívají jednotlivé moduly programu je *Framework for Sustainable Development*, známá také jako *TNS Framework* – metodika strategického přibližování se udržitelné společnosti. Jejím základem jsou vědecké poznatky o fungování přírodních cyklů, o uhlíkovém cyklu na planetě, termodynamických zákonech a systémových podmínkách, které nesmějí být dlouhodobě a systematicky porušovány, aby bylo možné život na planetě zachovat. MSLS klade velký důraz na strategický přístup k plánování v komplexním systému. Děje se tak na pěti úrovních:

• ***Systém.*** Na této úrovni jsou definovány základní podmínky, při jejichž zachování systém (zde se zaň považuje biosféra, jejíž součástí je společnost – pozn. autora) udržuje své funkce. Jde zejména o poznání způsobů, jakými dnešní společnost narušuje schopnost systému podporovat život. Nebezpečné jsou zejména:
- systematicky se zvyšující koncentrace některých látek ze zemské kůry v biosféře (přirozenému prostředí cizích látkek, např. těžkých kovů),
- systematicky se zvyšující koncentrace látek produkovaných společností,
- systematické vyčerpávání přírodních zdrojů,
- systematické narušování potenciálu k uspokojování lidských potřeb.

• ***Úspěch***. Abychom mohli strategicky uvažovat, musíme mít představu (vizi) úspěchu v daném systému. V našem případě je ním *udržitelná společnost* – tedy společnost, která nijak nepřispívá k narušování podmínek fungování systému. Podporuje jednak svoji integritu, a zároveň systém, na kterém je existenčně závislá.

• ***Strategie***. Pro strategické přibližování se úspěchu v komplexním systému byla vyvinuta metoda ABCD, která představuje jednotlivé kroky procesu plánování:
- Poznání současné situace, kdy se zužuje manévrovací prostor uvnitř systému vzhledem ke klesající kvantitě a kvalitě zdrojů a rostoucím požadavkům na ně.
- Nahlédnutí na současnou situaci z pozice dosažení úspěchu (tzv. *backcasting*). Představíme-li si, že jsme úspěchu dosáhli dnes, jaké překážky jsme na cestě k němu museli překonat?
- Generování řešení – možností, jak za dnešní situace můžeme dosáhnout úspěchu. Využití *backcastingu* znamená, že při hledání řešení nejsme zatíženi trendy a problémy, které jsou aktuální v přítomnosti. To umožňuje hledat i řešení, která v současnosti nelze provést a nejsou efektivní, ale z dlouhodobého hlediska přinesou výsledky.
- Stanovení priorit řešení. Na této úrovni je třeba klást tři otázky: Směřuje dané řešení k vytyčenému cíli? Je dané řešení do budoucna dostatečně flexibilní? Je zajištěna návratnost investic?

• ***Akce***. Co konkrétně můžeme udělat pro dosažení strategických cílů? Tyto činnosti by měly být v souladu se zmíněnými úrovněmi, tj. odpovídat systémovým podmínkám a otázkám týkajícím se směru, flexibility a návratnosti investic.

• ***Nástroje***. Na této úrovni se zabýváme nástroji, které mohou pomoci analyzovat systém, zhodnotit úspěšnost našeho směřování a rozšiřovat povědomí o udržitelné společnosti.

Všechny uvedené úrovně, na kterých můžeme uvažovat o přechodu k udržitelné společnosti, spolu souvisejí a vytvářejí ucelený systém vzájemných vazeb. Jako celek vytvářejí základní konstrukci aplikovatelnou při plánování přechodu k udržitelné společnosti, regionu, města, podniku či jakékoliv jiné organizace. *Framework for SD* staví na základních podmínkách zachování systému a je natolik obecná, aby ji bylo možné využít pro mikro- i makroprostředí.

Udržitelný rozvoj a učící se organizace

Výuka v programu MSLS je vedena dvěma základními liniemi, které se doplňují a jsou zastřešeny systémovým pohledem. První je *Strategic Sustainable Development (SSD)* přinášející přístup založený na vědeckých poznatcích o strategickému plánování a rozhodování uvnitř komplexního systému. Druhá linie se věnuje *Organizational Learning and Leadership (OLL)*. Praxe ukazuje, že pokud chceme přinést změnu do existujících organizací, je potřeba porozumět jejich dynamice a být efektivními nositeli změny. Je tedy potřebné osvojit si způsoby, kterými můžeme pro změnu vytvořit vhodné podmínky – např. *coaching*, učení se od druhých (*co-learning*) a participace (*co-creating*) na procesu tvorby nové organizace.

Tyto základní linie jsou dále rozpracovány řadou modulů programu. První semestr studia je věnován základům *Framework for SD* a možnostem její aplikace. Účastníci programu mají možnost seznámit se s dalšími koncepty podpory udržitelného rozvoje (např. LCA, ISO 14 000, Faktor X, Přírodní kapitalismus atp.) a s pomocí *Framework* posoudit možnosti jejich uplatnění při strategickém přibližování se udržitelné společnosti. Program obohacuje řada externích lektorů, kteří přinášejí poznatky z praxe a referují o možnostech a limitech uplatnění *Framework for SD*.

Ve druhém semestru mají studenty možnost aplikovat nabyté poznatky v praxi. BTH má tradičně velmi dobré vazby s regionálními partnery (komerčními firmami, státními organizacemi). Ze spolupráce institutu a komerčního sektoru vznikla v minulosti řada společných projektů (např. konzultace při projektování systému Water Jet nebo ukotvení známého mostu Oresund, který spojuje Dánsko a Švédsko). Studenti v malých skupinách pracují na závěrečném projektu, který má kreditovou hodnotu rovnou polovině celkové kreditové hodnoty programu.

Kromě poznatků z oblasti udržitelného rozvoje a trendů v současných organizacích podstupují zkušenost skupinové dynamiky. Je na ně převedena část programové administrativy a záleží na jejich „se-

beorganizaci" a zvládnutí skupinového procesu, zda dokáží tyto výzvy přijmout. Toto učení se týmové práci činností probíhá jakoby mimoděk a je neméně důležité pro celkový profil absolventa programu.

Popsaný studijní program *Strategic Leadership Towards Sustainability* je moderní, na vědeckých základech vystavěnou jednoroční specializací, která absolventům poskytne znalosti a dovednosti potřebné pro vedení a realizaci strategických změn v organizacích. Nepochybně přispívá k přibližování se udržitelné společnosti. Program je orientovaný na globální témata a možnosti jejich řešení na různých úrovních společnosti. Absolventi se vracejí do svých zemí jako potenciální nositelé pozitivní ekologické změny. Pracují nejen v komerčním sektoru, ale působí také v neziskových oraganizacích a státní správě a podílejí se na dalších iniciativách, jako je například spotřebitelská lobby.

Viktor Kulhavý

Literatúra

http://www.bth.se/msls
http://www.naturalstep.org

Fórum 2000 už po desiaty raz

Jedným z malých zázrakov, ktorých sa udialo od novembra 1989 viacero, bola pre mňa možnosť zúčastňovať sa na konferenciách s názvom Fórum 2000. Svetovom podujatí, na ktoré netreba cestovať do ďalekej cudziny, ale len do nášho bývalého hlavného mesta Prahy. Vďaka simultánnemu tlmočeniu je dokonca dostupné aj tým, ktorí neovládajú angličtinu.

S ideou uskutočniť takéto podujatie prišiel Václav Havel spolu s laureátom Nobelovej ceny za mier Eliem Wieselom a s podporou japonského podnikateľa a filantropa Yoheia Sasakawu v polovici 90. rokov minulého storočia. Fórum 2000 malo byť pôvodne jednorazovou záležitosťou. Realita však predčila očakávania, a tak sa medzičasom uskutočnilo už jubilejné desiate podujatie s týmto názvom. Nie síce už v honosných priestoroch Pražského hradu a s citeľne redukovaným rozpočtom i o niečo menším záujmom médií, ale naďalej s účasťou duchovných *celebrít* súčasného sveta a s tým istým poslaním, ako prvý ročník (1997): identifikovať a pomenovať kľúčové problémy súčasného sveta a prostredníctvom medzikultúrneho a medzináboženského dialógu sa pokúšať hľadať východiská z nich.

Pravidelnou súčasťou podujatia sú aj medzináboženské meditácie v niektorom z pražských chrámov a v snahe podporiť uvažovanie o globálnych problémoch medzi mladou generáciou vzniklo a úspešne sa rozvíja študentské Fórum 2000. Spomedzi paralelných podujatí možno uviesť verejné diskusie s vybranými účastníkmi Fóra, ktoré zvykne organizovať česká STUŽ.

Ambíciou prvých piatich ročníkov konferencie Fórum 2000 bolo mapovať globalizačné procesy s ich pozitívnymi, ako aj negatívnymi stránkami v čoraz väčšmi vzájomne prepojenom svete. Séria takto zameraných podujatí kulminovala r. 2001, mesiac po teroristických útokoch 11. septembra 2001, prijatím Pražskej deklarácie. Deklarácia sumarizovala najnaliehavejšie problémy, ktoré identifikovali, opísali a prediskutovali poprední svetoví myslitelia, politici, ekonómovia, environmentalisti a predstavitelia hlavných náboženstiev počas stretnutí v Prahe v priebehu predchádzajúcich piatich rokov.

Skutočnosť, že svet je naďalej rozdelený na rozvinutý a rozvojový, viedla k myšlienke vytvoriť projekt *Bridging Global Gaps* (BGG), ktorý sa realizuje od r. 2002. Jeho cieľom je priviesť za jeden rokovací stôl reprezentantov oboch častí globalizujúceho sa sveta.

Osobnosti z krajín, ktoré majú v rukách rozhodujúcu moc, bohatstvo a prínosy z globalizácie s osobnosťami z tých krajín a regiónov, ktoré sa viac či menej oprávnene cítia obeťami globalizácie. Takto zameraná séria podujatí trvala tri roky, do r. 2004.

V priebehu doterajších desiatich ročníkov sa vystriedali stovky rečníkov, predstaviteľov svetovej mysliteľskej elity. Medzi nimi boli viacerí, ktorých by sme pri určitom zjednodušení mohli označiť za environmentalistov, napr. Martin Bútora, Fritjof Capra, Dalajláma, Edward Goldsmith, Václav Havel, Hazel Hendersonová, Thor Heyerdahl, James Lovelock, Bjorn Lomborg, Bedřich Moldan, Ashis Nandy, Šimon Pánek, Vandana Shiva, Jakob von Uexkull a ďalší. Možno namietať, že tieto osobnosti trápi aj mnoho iných globálnych problémov, nielen tie, ktoré sú bezprostredne späté so životným prostredím, ale pravda je aj to, že mnohých ďalších, ktorých sme nespomenuli, trápia popri iných problémoch aj environmentálne. Dalo by sa povedať, že akceptácia systémovej previazanosti globálnych problémov patrí ku globálnemu mysliteľskému povedomiu a étosu.

Aj keď sa v ostatných rokoch pozornosť organizátorov upierala v prvom rade na otázky bezkonfliktného spolužitia rôznych kultúr,